

mjestimičnih nekorektnosti kakva je, na primjer, uključivanje braće Miladinovaca i njihove zbirke makedonskih narodnih pjesama u bugarsku tradiciju, bila bi naša pohvala ovog izdanja potpunija.

Vesna Čulinović-Konstantinović

VACLAV FROLEC. DIE VOLKSARCHITEKTUR IN WESTBULGARIEN IM 19. UND ZU BEGINN DES 20. JAHRHUNDERTS. Universita J. E. Purkyně — filosofická fakulta. Spisy č. 108, Brno 1966, 164 str. + 43 table.

Poznati, veoma plodni istraživač narodnoga graditeljstva, etnolog, dr Vaclav Frolec iz Brna obogatio je slavensku stručnu književnost novim značajnim djelom. — bogato ilustriranom knjigom o narodnoj arhitekturi u zapadnoj Bugarskoj.

Temeljni studij autorov i njegova istraživanja u bugarskim selima, povezana s poznavanjem bugarske — ne samo etnografske i antropogeografske literature — nego i razradom filoloških, povijesnih pa i arheoloških elemenata koji se odnose na narodno graditeljstvo, omogućili su autoru da stvori jedinstvenu monografiju bugarske narodne arhitekture iz 19. i početka 20. vijeka. Ta je arhitektura tradicionalno povezana s autohtonom narodnom kulturom u najkarakterističnijim dijelovima historijskih razvojnih faza sve do danas.

Autor nas upoznaje ne samo s dijelom opće narodne kulture bugarskog naroda nego je razradio solidnu podlogu za komparativna proučavanja narodnog graditeljstva, i to ne samo sa susjedima nego i sa ostalim slavenskim narodima. I ovo djelo pokazuje kako arhitektonska oblikovanja zadržavaju u svom stoljetnom razvoju veoma mnogo specifičnih elemenata koji još i danas postoje iako se mogu razabrati samo još kao survivali ili rudimenti iz davnih vremena.

A baš ovakovi elementi — redovito sakriveni, neupadljivi, neusklađeni sa sadašnjim shvaćanjem — sadrže osnovne pojedinosti autohtonog narodnoga graditeljstva slavenskih naroda. Iz njih se razabiru zajednički korijeni i uvijeti pod kojima su nekoć nastali kao originalne tvorevine i posebnosti.

Poznavanjem ovakvih elemenata otkrivaju se pojedinosti autohtonog narodnoga graditeljstva slavenskih naroda iako su se one u stoljetnom redovnom razvitku, kao i u posebnim historijskim okolnostima, u svakom narodu drugačije formirale.

Svojim djelom pridonio je Frolec velik udio tome važnome poslu, koji još čeka svog autora.

Materija knjige svrstana je pregledno i svestrano je obrađena pa iznosi u prvom poglavlju, potpunjene i objašnjene crtežima, položaje i vrste naselja.

U drugom dijelu potanko je opisana kuća. Raspravljen je položaj zgrada i dvorišta uz navode historijskih podataka o nekadanjim »zemunicama« u Podunavlju. Razumljivo je da ovaj dio nije tako potpun da bi mogao i tehnički objasniti prednosti i mane takvih objekata, a pogotovo geološke podloge koje su utjecale na ta rješenja, jer danas vjerojatno više ne postoji dovoljan dokumentarni materijal za to.

Uspoređujući, npr., ovakve u zemlji ukopane građevine (Zemun, zemunica, lagunica i dr.) s objektima kojih ima još i danas u nas u Podunavlju, lakše bi se moglo tehnički objasniti što je dovelo do takvih posebnih rezultata. Kod nas ima još vinskih podruma pa i stanova udubljenih u brežuljke od poroznog pješčenjaka tzv. »prapora«. Tako, npr., Veliki vinski podrumi u Kneževim Vinogradima, stanovi i gospodarske zgrade u Batinoj Skebi i mnogi drugi objekti u Baranji. Radi nepotpunosti materijala nisu moguće komparacije koje bi taj materijal potpuno tehnički objasnile i otkrile dublje tragove njegova postanka.

U daljnjim dijelovima ovog poglavlja razrađuje autor opsežno, crtežima i fotosima, temeljito dokumentirano stambene kuće i njihov tlocrtni i konstruktivni razvitak, gradivo, graditelje, unutarnju opremu, ognjišta, ukrase, kao i arhitekturu.

Posebnu pažnju posvećuje autor u sljedećim poglavljima zadržanoj kući te prikazuje gospodarske zgrade od najjedostavnijih poljskih objekata do savršenijih, kao i sporedne građevne objekte oko stambenih zgrada: ulazna vrata u dvorište u ogradama, plotove, bunare i drugo.

Za razvoj narodnoga graditeljstva osobito su zanimljivi podaci o konstrukcijama krovova i stijena stambenih kuća na »polusohe«, kao i usporedba s izvornom konstrukcijom »na sohek«. U zapadnoj Bugarskoj ta se konstrukcija razvijala — čini se — posebnim načinom. I nehotice se namiče usporedba s razvitkom na kućama od hrastovine u hrvatskim krajevima, gdje se ta konstrukcija razvila drugačije i dovela do drugih rezultata.

Iscrpan tekst knjige objašnjava i dokumentiraju 83 slike u tekstu i 43 slike na tablama. Većinom uspjeli autorovi fotosi i umjetnički veoma pregledni crteži J. Kiesewettera.

Prikazani ukrasni ornamentalni elementi navode i nehotice na usporedbe s ornamentalnim elementima u našim krajevima. Dok su ornamenta iz dasaka — za ograde, naslone, zabate i sl. — ne samo slični nego gotovo jednaki, ogromna je razlika u rezbarenju stupova. Na tim se rezbarijama u zapadnoj Bugarskoj opažaju jaki uplivi — čini se bizantskog umjetnoga graditeljstva — dok je kod nas rezbarija stupova čist rezultat stručne tehnike seljačkoga tesarskog dlijeta, koje je oblikovalo sasvim originalne, osebujne ukrase.

I na ognjištima opaža se očit upliv bizantskog umjetnoga graditeljstva.

Povijest i umjetnost svakog naroda nije samo u velikim ljudima — kao vođama, junacima, kraljevima, umjetnicima i književnicima — nije ni samo u velikim raskošnim crkvama, palačama i reprezentativnim građevinama. Veliku struju narodnog života, koja teče stoljećima, čini u najvećoj količini baš onaj mali čovjek, seljak i njegovo, zbog opće neimaštine, skromno stvaranje i rad. Pa ipak je taj čovjek stvorio, bez tuđe pomoći, sve što narodu treba za život, za opstanak, za hranu. On je najveća i glavna snaga narodnog života. Zato njegova djela čine neobično važnu iako do sada dosta zanemarenu granu historije i kulture naroda.

Ta grana međutim danas, u doba urbanizacije, mehanizacije i industrijalizacije presušuje. Ona pomalo, ali neumitno iščezava. Zadnji su deceniji očit dokaz tome.

A ipak ta je grana do sada očitivala svoje neiscrpljive životne snage i sposobnosti. Ona je vlastitim najskromnijim sredstvima stvarala sve što je njoj i drugim narodnim slojevima trebalo za život — bez obzira radilo se o životu nemućnih, podređenih, ili o imućnicima i vladajućim slojevima.

Naglo nestajanje ove grane narodne kulture traži da se još sabere i dokumentira ono što postoji. Za koji decenij to više neće biti moguće.

Zato je svaka knjiga o narodnom graditeljstvu ujedno i spomenik kulture koja neumitno nestaje i iščezava.

Vaclav Frolec svojim je djelom stvorio takav trajan spomenik kulture.

Aleksandar Freudenreich

HORNACKO. Život a kultura lidu na moravsko-slovenském pomezí v oblasti Bílých Karpat, Redigovali VACLAV FROLEC, DUŠAN HOLY, RICHARD JERÁBEK, Nakladelství Blok, Brno 1966, 619 str.

Moravski etnolozi ostvarili su ovom monografijom trideset godina staru zamisao biologa V. Ulehle. Prof. A. Vaclavík započeo je god. 1946. takav rad sa suradnicima u najkarakterističnijem naselju Hornjackog (ili Gornjega kraja) — Novoj Lhoti. Istraživanja te specifične kulture, nastale spojem autohtonih elemenata i utjecaja iz Stražnica, Moravske doline i Slovačke, nastavili su i god. 1963. završili današnji autori monografije. Ona može poslužiti za primjer savremenoga kolektivnog znanstvenog rada. Autori su se koristili svom dostupnom dokumentacijskom